

ČAJ

Pro chvíle pohody

SRPEN 2022

Časopis Autorů Jičínska

Pěseň z puča

W smjertnym kitlu
Wjedže jandžel
Křižerjow
Z nimi spěwa

Wuludnjeny krajik
Haleluja

Benedikt DYRLICH

191

Vážení čtenáři,

jak už úvodní báseň **Benedikta Dyrlicha** v hornolužické srbštině napovídá, srpnový ČAJ si udělal výlet do Lužice.

Mým průvodcem je básník, překladatel a především propagátor lužickosrbské literatury **Milan Hrabal z Varnsdorfu**, kterému patří velký dík za vzornou spolupráci, ochotu poskytnout řadu zajímavých materiálů a pochopitelně i za rozhovor.

Srpnový ČAJ nemůže podat veškerý přehled **o lužickosrbské literatuře a kultuře**, je spíš ochutnávkou, aby ti z vás, kteří budou chtít poznat víc, věděli, kde hledat.

Třeba Vás uvedené texty inspiřují.

Bylo nesmírně těžké vybírat, z množství kvalitních básní ve sbírkách zaslaných Milanem Hrabalem.

V neposlední míře bych chtěl prezentovat porovnání českého a lužickosrbského textu (český překlad od Milana Hrabala).

Dovolím si aspoň krátce představit patnáct autorek a autorů, jmenovitě **Kito Lorenc, Benedikt Dyrlich, Beno Budar,**

Marja Krawcec, Tomasz Nawka, Róža Domašcyna,

Pětr Thiemann, Měrana Cušcyna, Lubina Hajduk-Veljkovičowa,

Lenka (vlastním jménem **Christiana Piniekowa**),

Beata Nastickec, Katka Baierowa, Maksymilian M. Nawka,

Benjamin B. Nawka a Jurij Brězan.

Váš Václav

ČAJ pro chvíle pohody

č.191, srpen 2022, ročník XXI

Vydáno 5. srpna 2022 v Nové Pace

Redakce: Václav Franc, K Hájku 1724, 509 01 Nová Paka

Franczub@seznam.cz

Grafická úprava titulní strany Jozef dŘevník Borovský

Interní tiskovina regionálních autorů Jičínska.

TEXTY NEPROŠLY JAZYKOVOU ÚPRAVOU!

HOST ČAJe:

LUŽICKOSRBSKÁ LITERATURA

Ukázky v ČAJi jsou z těchto knih:

Příběhy o vodě, vydala Městská knihovna Varnsdorf v roce 2016. Přeložili: Milan Hrabal a Ilona Martinovská.

Páternoster Almanach mladé lužickosrbské literatury Z hornolužické a dolnolužické srbštiny přeložili Radek Čermák, Václav Daněk, Milan Hrabal. Editor publikace Milan Hrabal. Vydala v roce 2013 Městská knihovna Varnsdorf jako svou 51. publikaci.

Jazyk, jímž porozumíš větru Antologie lužickosrbské poezie

Vydalo roku 2007 nakladatelství poezie PROTIS, Praha 5, jako 5. svazek edice Kvadra. Vybral, uspořádal, přeložil a poznámky k básním napsal Milan Hrabal. Jazyková a odborná spolupráce Radek Čermák. Předmluva Leoš Šatava. Ediční poznámka Milan Hrabal a Lukáš Novosad. Ilustrace Isa Bryccyna.

Z lužické pokladnice Aus der Lausitzer Schatztruhe Nejoblíbenější lužickosrbská přísloví Die beliebtesten sorbischen Sprichwörter

Výběr, uspořádání, doslov a ediční poznámka: Milan Hrabal
Ilustrace: Isa Bryccyna, překlady: do češtiny: Milan Hrabal, do němčiny: Gerhard Wirth a Ilona Martinovská. Vydala Městská knihovna Varnsdorf v roce 2018 jako svou 68. publikaci.

Výňatek z knihy *Máj – Meja*, kterou v roce 2010 vydaly Obec spisovatelů Praha a Ludowe nakładnistwo Domowina Budyšin.

Překlad do hornolužické srbštiny: Róža Domašcyna.

Jazyková spolupráce: Milan Hrabal.

Zajímavé odkazy a kontakty:

Městská knihovna Varnsdorf <http://mkvdf.cz/index.php/cs/>

Spolek přátel Lužice <http://www.luzice.com/>

**„Lužičtí Srbové jsou svéprávní lidé.
Myslím, že jim brzký zánik nehrozí.“**

ROZHOVOR – MILAN HRABAL

V říjnu 1912 byl ve Wojerecích (Hoyerswerda) založen spolek Domowina, národní a kulturní organizace, která zastřešuje řadu lužickosrbských spolků. Právě u příležitosti 110. výročí jsem se rozhodl srpnové číslo věnovat Lužickým Srbům, jejich historii, kultuře a literatuře. Průvodcem mi bude varnsdorfský básník a překladatel Milan Hrabal. Vyzpovídal jsem ho již v ČAJi dříve a vím, že je tím pravým člověkem, který se v této problematice vyzná. Nakonec pomáhal vytvořit lužickosrbské oddělení varnsdorfské knihovny,

organizoval petici za záchranu školy v Chrosćicích, vedl Kontaktní místo pro Lužici, je duší varnsdorfské odnože Svátku lužickosrbské poezie, překládá z lužické srbštiny a podílel se na několika desítkách publikací věnovaných lužickosrbské literatuře a kultuře. Ne nadarmo o něm Lužičtí Srbové hovoří jako o svém ambasadorovi.

- Milane, asi bychom měli v úvodu říci, že Lužičtí Srbové jsou malý slovanský národ žijící v Německu, na území dnešních svobodných států Sasko a Braniborsko. Oblast prošla složitým vývojem, od 14. století do 17.století byla dokonce součástí zemí Koruny české. Dnes rozlišujeme Horní Lužici a Dolní Lužici. V čem se liší a proč došlo k takovému dělení?

Nejsem historik, ale pokusím se na tvé otázky odpovědět. První dochovaná informace o severních Srbech je ve Fredegarově kronice. V ní je zmíněn kníže Derwan, který se po porážce saského krále Dagoberta v bitvě u Wogastisburgu připojil ke knížeti Sámovi. Fredegar ovšem nezmiňuje, kde Derwan vládl – domněnku, že to bylo na sever od Krušných hor někteří historici nesdílejí, považují za pravděpodobnější, že jeho panství leželo více na západ od Labe. Území nazývaná Horní a Dolní Lužice nevznikla tak, že

by se vydělila z jedné „pra“ Lužice. Liší se nejen svou zeměpisnou polohou, ale i historickým vývojem ovlivněným skutečností, že polabským slovanským kmenům se nikdy nepodařilo vytvořit pevnější státní útvar. Proto snadněji podléhaly germánským expanzivním snahám. Počátkem 11. století český panovník Vratislav II. dostal v léno Východní lužickou marku, což byla v podstatě Horní Lužice. Hornolužické markrabství vzniklo až za vlády Jana Lucemburského v první polovině 14. století, kdy k Budyšínsku získal ještě Zhořelecko a Lubáň. V roce 1368 Karel IV. připojil k české koruně Dolní Lužici. Přibližně v této době byla jako vstupní brána na Karlův most vybudována staroměstská mostecká věž. Součástí její výzdoby jsou znaky zemí v té době ovládaných Lucemburky, mezi nimi jsou i dodnes užívané znaky obou Lužic. Český vliv, přesněji správa Habsburků, skončila po Pražském míru 1635, kdy Horní Lužice a převážná část Dolní Lužice připadly Sasku.

- Vždycky jsem si myslel, že má tato oblast něco společného se Srbskem v bývalé Jugoslávii, že odtud přišli předci Lužických Srbů. Nedávno jsem však zjistil, že tomu tak není. Jedná se jen o shodné označení „Srbsko“ a „srbština“?

Podle všeho, co jsem se dočetl v různých odborných studiích, se opravdu jedná o různé slovanské národy. Ze zatímních výzkumů vyplývá, že severní Slované nepřišli do Evropy z jihu, jako odnož jižních Srbů, ale samostatně z východu. Fredegar píše obecně o Slovanech jako o Venedech resp. Vinidech, výraz Surbi používá pouze v souvislosti se zmíněným knížetem Derwanem. Etymologicky bývá slovo Srb někdy spojováno s božstvem, podle jiné teorie by mohlo znamenat „příbuzný“, případně se hovoří o výrazu *serv*, což je indoevropský výraz pro *stráž*. A protože Avaři se zmiňovali o polabských kmenech jako o „stráži dobytka“, domnívají se někteří badatelé, že to je pravý původ pojmenování tohoto slovanského národa. Kmenové uspořádání severních slovanských kmenů je doloženo až někdy od 8. století. Jelikož kmenových názvů je celá řada, v současné době se ustálilo geografické označení Polabští Slované. V němčině se ještě ve čtyřicátých letech 20. století používal pro Slovany žijící na území Německa výraz Wenden (potomci vystěhovalců v Texasu jej používají dodnes). Protože však byl vnímán hanlivě, byl nahrazen výrazem Sorben. Pro jižní Slovany má němčina výraz Serben. Čeština bohužel odlišný jednoslovný výraz pro jižní a severní Srby nemá, proto pro odlišení přidáváme označení „Lužičtí“. Podstatné o původu Lužických Srbů napsal vlastně již v roce 1719 student wittenberské univerzity Juro Krygař ve své magisterské práci nazvané *Historická rozprava o Srbech, slovanském národě, lidově*

nazývaných die Wenden – vztah k Srbům na jihu Evropy považoval jen za „hru se slovy“.

- Dvě Lužice a dva jazyky. Vyvíjely se obě oblasti odděleně nebo v čem je problém dvojí řeči?

Co do vývoje jazyka se Lužice nijak nevymyká ostatním územím Evropy. V původním kmenovém uspořádání existovalo množství jazykových a nářečních skupin. Nejstarším dochovaným rukopisem je překlad Nového Zákona vycházející ze slovanského nářečí z oblasti kolem obce Žarow v Dolní Lužici (dnes v Polsku). Překladatel Mikławś Jakubica však při své práci využíval údajně i jiná nářečí a také český překlad tohoto díla. Lužickosrbský humanista Kaspar Peuker prý dokonce ještě v 16. století považoval za spisovný jazyk Lužických Srbů češtinu. Když po roce 1840 lužickosrbsští puristé odbourávali germanismy, byly do slovní zásoby přijímány české výrazy, které byly posrbstěny. Podle lingvistů bohemismy tvoří například polovinu církevní terminologie – stworićel, swjaty, modlitwa, mša atd. Postupně vznikly tři varianty psaného jazyka: dolnolužická srbština, hornolužická srbština evangelická a katolická. Paralelně však existovala tzv. přechodová nářečí, z nichž dnes ještě je známé slepjanské nářečí. V současné době jsou kodifikovány dolní a horní lužická srbština. Jejich současná slovní zásoba je uložena hlavně ve třech slovnících: *Hornjoserbsko-němski słownik* (autor Pawoł Völkel, aktualizace Timo Měškank, 52 tis. hesel) a *Dolnoserbsko-nimski słownik* (Manfred Starosta, 45 tis. hesel). *Deutsche-obersorbisches Wörterbuch* (Helmut Jenč, 80 tis. hesel). Kromě částečně jiné slovní zásoby se liší i pravopisem. Příklad: zatímco hornolužická srbština nahradila hlásku „g“ hláskou „h“ (hnězdo, hłowa), dolnolužická srbština ji dále užívá (gnězdo, głowa).

A ještě alespoň dva příklady odlišných slov: zatímco v Dolní Lužici je štěstí „gluka“ a učitel „ceptař“ případně „wucabnik“, v Horní Lužici řeknou „zbožo“ a „wučer“. Za povšimnutí stojí, že hornolužický výraz pro šťastný = „zbožny“ přímo navazuje na výraz „zbožowny“, což česky znamená zbožný (a českému slovu je současně „falešným přítelem“).

- Jak to bylo s asimilací – lépe řečeno s poněmčováním – Polabských Slovanů?

Vzhledem k tomu, že prosazování křesťanství bylo v Lužici násilné a spojené s úsilím Germánů o pozemskou moc nad slovanským územím, byly dějiny Polabských Slovanů v podstatě dějinami střetu křesťanství s pohanskou vírou a zápasu o zachování národní identity. Boj s kolonizátory navíc ztěžovaly časté nesváry mezi některými slovanskými kmeny. Ještě kolem roku 1500 na území obou Lužic převažovalo slovanské

obyvatelstvo. Počátek 16. století a nástup luteránské reformace znamenal pro Lužické Srby problém. Lutherovi stoupenci sice nahradili kázání v latině živým jazykem, ale tím „svatým“ se stala pouze němčina. Lužická srbština byla označována jako „bezbožná“. Situaci později zkomplikoval nástup kalvinistů, kteří byli luterány pronásledováni a náboženské zápasy vyvrcholily třicetiletou válkou. Ta zpustošila také Lužici, která ztratila svou sounáležitost s českými zeměmi. Území, kde se mluvilo lužickou srbštinou se od té doby rapidně zmenšovalo. Byly sice vydávány knihy nebo zpěvníky v lužické srbštině, ale brzy byly zase zakazovány. Původně zemědělskému národu se nepodařilo prosadit ve městech, jež začínala nabývat na významu. V nich germanizace natolik postoupila, že Židé a Lužičtí Srbové se nemohli stát měšťany a museli bydlet mimo město nebo na jeho okrajích. To platilo do poloviny 19. století. V 18. století byla úředním jazykem pouze němčina, jména vesnic a měst byla poněmčena a také jména osob byla do matrik zapisována jen německy. Po sjednocení Německa roku 1871 spolu s rostoucí industrializací útlak slovanských obyvatel ještě zesílil. Po nástupu nacistů se cíleně zhoršily vztahy mezi Němci a Čechy, docházelo rovněž k dalšímu omezování lužickosrbského jazyka a kultury. Během války byla vězněna nebo přišla o život řada lužickosrbských osobností, včetně několika českých sorabistů (mj. Josef Páta). Důsledná germanizace tedy probíhala do roku 1945.

Pro představu vývoje asimilace v posledních dvou staletích uvedu několik čísel. V roce 1858 bylo v úředních statistikách podchyceno 169 359 Lužických Srbů, v roce 1900 jich bylo 106 618 a v roce 1933 jen 57 157 osob. Za nacistického režimu v roce 1939 mělo odvalu přihlásit se k lužickosrbské národnosti v Sasku jen 474 osob, v Prusku se nepřihlásil nikdo. Dnes se odhaduje počet lidí, kteří sami sebe vnímají jako Lužické Srby na 60 tisíc. Kdyby však došlo ke sčítání lidu podle národností, je pravděpodobné (jak usuzují sami Lužičtí Srbové), že by toto číslo bylo o dost menší. A to nehovoříme o počtu mluvčích, kteří jeden z lužickosrbských jazyků dobře ovládají a běžně užívají. Těch by totiž bylo ještě méně.

- Lužice připadla v průběhu staletí k různým správním celkům (např. Habsburské říši, Prusku, Sasku, Braniborsku), takže se její obyvatelé často v dějinách obraceli na české země jako na slovanské přátele. Projevilo se zde národní obrození stejně jako u nás?

Lužickosrbští obrozenci se vlastně inspirovali nejenýv českým národním obrozením. Kupříkladu v roce 1847 založili instituci Mačica serbska (Maticе česká vznikla již v roce 1830), která měla, spolu s dalšími spolky,

hájit národní zájmy. Následovaly revoluční roky 1848–1849, tehdy však většina lužickosrbských intelektuálů zůstala loajální saské koruně. Dopis menší části Lužických Srbů, v němž krále žádali o možnost volněji užívat svého slovanského mateřského jazyka a další úlevy, byl úspěšný jen částečně. I když vláda učinila určité ústupky, asimilaci s německou většinou to nezastavilo. V roce 1904 se podařilo alespoň postavit v Budyšině Lužickosrbský dům (Serbski dom), který se stal sídlem národních spolků. S jistou nadsázkou lze říci, že národní obrození v srbské Lužici probíhá dodnes. Samozřejmě již bez úředního omezování, ohrožováno v podstatě již jen tržní ekonomikou, která mimo jiné neuvažuje s masivnější podporou malých národů. Jakási analogie se projevila například v roce 1854, kdy z především důvodu neutěšené hospodářské situace došlo k vlně lužickosrbského vystěhovalectví do Ameriky a Austrálie. Vystěhovalci oslabili lužickosrbskou základnu v Německu a svým způsobem přispěli k urychlení její asimilace. Sami si v cizině sice udrželi své národní povědomí (například v osadě Serbin v Texasu), ale po několika generacích byl rodný jazyk upozaděn užíváním angličtiny. Podle sčítání lidu v roce 2000 v dané oblasti mluvilo doma lužickou srbštinou pouze 37 lidí.

- Mají Lužičtí Srbové z doby jejich obrození osobnosti, jakými byli u nás Dobrovský, Hanka, Kollár, Tyl, Němcová? Je to třeba Jan Radyserb Wjela, z jehož sbírky přísloví jsi přeložil a vydal knihu Moudrost Lužických Srbů?

Jistě. Je jich daleko víc, zmíním alespoň tři. Spisovatel, učitel a filolog Jan Arnošt Smoler (1816–1884) vystudoval slovanskou filologii u F. L. Čelakovského. Vydal řadu učebnic hornolužické srbštiny, německo-lužickosrbský slovník a rozsáhlou sbírku písní, pohádek a přísloví z Dolní i Horní Lužice. Zasadil se také o vznik Mačice Serbske.

Spisovatel a duchovní Michał Hórnik (1833–1894) se významně zasadil o zlepšení spolupráce mezi evangelickými a římskokatolickými Srby, založil noviny Katołski posoł, podílel se na Pfulově lužickosrbském slovníku a rovněž na překladu Nového Zákona do hornolužické srbštiny. Dokonce napsal některá hesla do českého Ottova slovníku naučného. Spisovatel Jan Radyserb Wjela (1822–1907) psal balady i lyriku, jako jeden z prvních se věnoval i próze. Sbíral lidovou poezii a jeho největším dílem je sbírka více než devíti tisíc hornolužickosrbských přísloví a lidových rčení.

- Po 1. světové válce se údajně uvažovalo, že by Lužice připadla

Československé republiky. Obdobné tendence se objevily také v roce 1945. Je to pravda a proč k tomu případně nedošlo?

Na konci první světové války se Lužičtí Srbové snažili o sjednocení obou Lužic a získání autonomie. Jednou z variant bylo připojení ke vznikajícímu Československu, o čemž uvažovali Karel Kramář i T. G. Masaryk. Lužickosrbský poslanec Arnošt Bart při mírových jednáních v Paříži v říjnu 1918 přišel s požadavkem samostatného státu případně připojení k Československu. Spojenci o takové řešení neměli zájem, zvláště když i český postoj byl opatrný.

9. května 1945 vznikl v Praze Lužickosrbský zemský národní výbor, který memorandem popisujícím utrpení lužickosrbského národa v nacistickém Německu a úzké vztahy Srbů s Čechy apeloval na Stalina i Beneše, aby projednali možnost připojení Lužice k osvobozené ČSR. Tyto snahy skončily neúspěchem z obdobných důvodů jako v roce 1918. Vítězné velmoci byly proti a Beneš spolu s dalšími politiky řešil národnostní problémy početných menšin Němců a Maďarů. Lužičtí Srbové byli na okraji zájmu. Objevily se také úvahy o připojení Lužice k Polsku. Ani tato varianta vymanění se Lužických Srbů z německého státu neuspěla.

- Jak se žilo Lužickým Srbům v Německé demokratické republice?

Po rozdělení Německa připadla Lužice do tzv sovětské zóny a nově vytvořený stát NDR do své politiky zahrnul ukázkovou péči o Lužické Srby. Poprvé v dějinách byla přijata zákonná norma na ochranu práv slovanské menšiny – v roce 1948 v Sasku, o dva roky později v Braniborsku. Pro nově vytvořené národní školství bylo během čtyř poválečných let vyškoleno kolem pěti set učitelů. Byla obnovena Domowina a postupně vznikaly další národní instituce jako národní muzeum, vědecký národopisný ústav, nakladatelství, divadlo. K dokonalosti však leccos chybělo. Například počátkem šedesátých let byla zrušena povinnost lužické srbštiny na školách typu B (kde tento jazyk byl vyučován s hodinovou dotací, jako kdyby šlo o cizí jazyk na rozdíl od škol typu A, kde lužická srbština byla vyučována jako mateřský jazyk a byla užívána k výuce i v dalších předmětech) a odborné předměty se vyučovaly pouze německy. Rovněž bylo zakázáno lužickou srbštinu propagovat. Ale i tak to bylo historicky nejlepší období pro rozvoj a zachování lužickosrbské národní identity.

- A co přinesly změny po roce 1989?

Politickou, náboženskou i uměleckou svobodu a také ekonomické potíže s vysokou nezaměstnaností. Tak jako ve všech zemích bývalého socialistického bloku. Nedostatek pracovních příležitostí znamenal odliv

lidí z bývalého NDR do západní části Německa – především Němců, ale i Lužických Srbů. Volání Lužických Srbů po rovnoprávnosti ve více případech pochopila vláda tak, že například ve školství použila parametry platné pro německou většinu, což přineslo rušení některých škol pro nedostatek žáků.

Pro lužickosrbskou menšinu to bylo fatální. Nepomohlo srovnávání s českým školstvím, které má pro menšinové školy větší podporu. Obdobně dopadly ekonomické restrikce na některé kulturní instituce, například dotace Lužickosrbskému národnímu uměleckému souboru byla snížena tuším na polovinu. Naproti tomu kulturní spolky získaly značnou autonomii. Jejich aktivity nebyly řízeny z centra, a tak se mohly více otevřít nejen domácí veřejnosti, což se projevilo zejména v přeshraniční spolupráci.

Jako příklad může sloužit kooperace s varnsdorfskou městskou knihovnou. Aktivity mohly realizovat osobnosti a organizace bez toho, aniž by k tomu musely mít souhlas ministerstva kultury nebo zahraničí. Stačilo mít nápad, chuť a trochu peněz.

- Nejznámější případ rušení škol byl v Chrósćicích. Tehdy jsi organizoval petici pro její záchranu. Jako to bylo?

V roce 2001 se na mě obrátil básník Benedikt Dyrlich s prosbou o podporu rodičů bojujících proti zrušení druhého stupně nejlepší lužickosrbské školy – Alojse Andrického v Chrósćicích. Inicioval jsem tzv. Varnsdorfskou solidaritu, jejíž podpisové archy postupně podepsalo víc než 11 tisíc lidí z různých zemí Evropy i ze zámoří, například z Texasu. Varnsdorfská petice se šířila tiskem, lidé se zajímali o osud Lužických Srbů, nestačil jsem odpovídat na dopisy. Na mé písemné žádosti tehdejší prezident Kurt Biedenkopf, premiér Gerhard Schröder a další politici odpověděli zdvořile a vyhýbavě. Škola byla přes veškerou snahu rodičů i mnohých aktivistů redukována. A mně z té doby zůstala na půdě velká krabice dokumentů a výstřižků.

O pět let později se situace opakovala se Školou Čišinského v Pančicích-Kukowě. K mému otevřenému dopisu ministru školství Flathovi připojila

své podpisy více než stovka významných osobností české kultury, ale opět bez kýženého výsledku. A když přišel braniborský ministr školství Baaske s krácením hodinové dotace výuky dolnolůžické srbštiny, volalo o pomoc centrum Witaj. Nejde o to, co a jak jsem udělal já, podobných aktivistů bylo podstatně víc. Chci na těchto konkrétních příkladech ukázat, že ani demokratický režim nedává záruku, že se o národnostní menšinu bude starat podle jejích potřeb.

- Máme s Lužickými Srby část společných dějin, spoustu stejných slov. Máme ještě něco dalšího společného? Třeba lidové zvyky, tradice? Četl jsem, že podobně jako my organizují masopustní průvody, pálí čarodějnice či staví májky.

Jak už jsem se zmínil, násilím se původní pohanská kultura vytlačovala obtížně. Její prvky přežívaly po staletí jednak v bájesloví, kde se objevují mytické, resp. démonické bytosti, jež máme společné: polednice (přípolednica), klekánice (směrkawa), vodník (wodžan) nebo drak (zmij). Mnohé mají specifické rysy, například polednice o polednách vyhání lidi z pole a ty neposlušné seká srpem nebo kosou do nohou. Drak je zase hlídačem domácího pokladu – ovšem pokud se o něj lidé dobře starají, totiž krmí ho jáhlovou kaší. O vodníkovi se zase traduje, že starší lidé na venkově na něj věřili ještě v polovině 20. století.

Některé mytické bytosti u nás nenalezneme. V Dolní Lužici se objevují lutki (lidičky nebo také půlčící). Ve světě velkých lidí, půjčují si kuchyňské nádoby a mluví ne zcela srozumitelnou řečí. Lidová tradice s nimi spojuje nálezy pravěkých nádob. Originální je také Bože sedleško. Má podobu bíle oblečeného plačícího dítěte a komu se zjeví, toho brzy potká neštěstí nebo smrt. Nejznámější bájnou figurou je zřejmě hodný čaroděj Krabat. Pověst o něm byla několikrát literárně i filmově zpracována. Naproti tomu už se tolik neví, že Lužičtí Srbové mají obdobu našich blanických rytířů: v hoře Lubin (Drohmburg) nedaleko Budyšína spí sedm králů, kteří se probudí až bude Lužici nejhůř a přispěchají na pomoc.

To, co po staletí udržovalo identitu a soudržnost Lužických Srbů byly a dodnes jsou zvyky a tradice. Navazují na křesťanské svátky (masopust, Vánoce, Velikonoce, slavnost Těla a Krve Páně atd.) nebo na zemědělský rok, často vycházejí z dávných pohanských zvyků. Jako u nás pálí čarodějnice, staví májky. Specifické jsou například lednová ptačí svatba, koulení vajec na Velikonoční pondělí, jarní trhání kohouta. Ve spojení s Velikonocemi je proslulé zdobení kraslic nebo oblíbení velikonoční jezdcí. Mnohé zvyky se liší podle oblasti a náboženského vyznání.

- Tak to je vlastně spíš ohlížení do minulosti. A jaká je budoucnost

Lužických Srbů?

Neumím věštit. Ale stále více se ztotožňuji s oním trochu alibistickým *endéráckým* „Lužičtí Srbové budou existovat tak dlouho, dokud sami budou chtít“. Jsou to svéprávní lidé a pokud budou mít alespoň trochu shodný názor na to, jak udržet a rozvíjet svou vlastní kulturu, školství a politické směřování, myslím, že jim brzký zánik nehrozí. Přitom jde také o to, zda se jim podaří udržet poměrně vysokou úroveň moderní kultury, nebo se časem stanou pouze folklorní zajímavostí Německa. K tomu, aby se to nestalo, mají zatím docela dobré předpoklady. Zvenčí jim v tom můžeme trochu pomoci nějakou duchovní nebo i materiální pomocí – třeba právě propagací jejich kultury, překládáním jejich literatury, pořádáním výstav a koncertů – ale to je také vše.

- Navážu na tvou předchozí odpověď. Přeložil jsi řadu textů či poezie z lužické srbštiny. Jak náročné překlady jsou? A překládáš z horno či dolnolužické srbštiny?

Překládám především z hornolužické srbštiny. Hlavním důvodem je skutečnost, že až do nedávna neexistoval žádný česko-dolnolužickosrbský slovník. Práci při překládání ztěžuje krom jiného existence velkého množství tak zvaných *falešných přátel*. Jsou to slova, která znějí shodně s češtinou, ale mají jiný význam: knjez = pan, pata = kvočna, kruty = pevný, kupa = ostrov atd., atd. Je jich víc než tisíc, obdobně jako slov s češtinou synonymních, proto je třeba být neustále ve střehu. Navíc je lužická srbština v daleko těsnějším kontaktu s němčinou, takže obsahuje množství víceslabičných výrazů a častěji, zejména v poezii, pracuje se složeninami, což v českém jazyce zní nepřirozeně. Markantně se to projevilo při překladu Máchova *Máje* do lužické srbštiny. Překladatelka Róža Domašcyna musela od základu změnit rytmus kvůli nedostatku jednoslabičných slov. Tak třeba hned v názvu – máj se lužickosrbsky řekne „meja“. (viz ukázka za rozhovorem)

- Pomáhá ti překládání ve vlastní tvorbě?

Na to nemám jednoznačnou odpověď. Navíc za těch dvacet let, kdy jsem se intenzivněji věnoval překládání, jsem toho moc nového nenapsal. Překládání poezie je pro mne natolik tvůrčí práce, že jsem nejspíš na nějaký čas vyčerpal svou invenci ve službě jiným autorům.

- Ale v revue Souvislosti jsem se před několika dny dočetl, že připravuješ novou básnickou sbírku – a vrabci na střeše cvrlikají, že s tématem srbské Lužice.

To je pravda. Kolega ze Společnosti přátel Lužice Lukáš Novosad mě před

časem vyhecoval k posbírání mých starých básní na téma Lužice. A jak jsem tak hledal, napadaly mě další náměty v souvislosti s mými pobyty u Lužických Srbů. No a během několika měsíců těch nápadů bylo na celou sbírku. Nemohu vyloučit, že za léta překládání se mi něco z hledání českého tvaru cizích básní nedostalo pod kůži. Ale hlavní impuls byla sama Lužice a lidé v ní žijící. Sbírkou má pracovní název *Domluvená šifra* a doufám, že jsem snad nevyzradil příliš. Dokud totiž knížka neleží na stole, jako kdyby ještě nebyla.

- Městská knihovna Varnsdorf vydala v roce 1998 almanach nejmladší lužickosrbské poezie *Na druhé straně slunce / Na drugej stronje slónca*. Zaujalo mě, že vedle sebe je originální text a český překlad. Jak moc pomáhá varnsdorfská knihovna lužickosrbským autorům?

Zmíněný almanach byl první publikací toho druhu, již varnsdorfská knihovna vydala. Od té doby překladových titulů přivedla na svět víc než tři desítky. Byly mezi nimi útlé sborníky vydávané ke Svátkům lužickosrbské poezie i obsáhlejší knížky. Ty vznikaly především v rámci rozsáhlého tříletého přeshraničního projektu podle koncepce, kterou jsem navrhl a pak taky z větší části realizoval. Byly to tři pracovně náročné a plodné roky, při nichž jsem poznal na vlastní kůži, co je to evropský projekt a co

znamená přeshraniční spolupráce. Některá přátelství se utužila, některá povadla. Ovšemže také vznikla nová. Po celá léta jsem nacházel pochopení a podporu u vedení knihovny, a proto rád jmenuji všechny tři ředitelky, s nimiž jsem spolupracoval: Olga Domorázková, Veronika Matysová a Ilona Martinovská, která naši společnou práci pro Lužici podporuje nejdéle a nejintenzivněji.

- Koho ze současných autorů či autorek bys nám doporučil? Díval jsem se na některá jména a přiznám se, že mi nejsou nepovědomá právě díky tobě, např. Róža Domašcyna či Ingrid Hustetowa.

Kromě již zmíněného almanachu *Na druhé straně slunce* bych milovníkům poezie doporučil zejména dva výbory: *Vřesový zpěv* (pořizený Josefem Suchým) který obsahuje převážně klasické autory a antologii současné

poezie *Jazyk, jímž porozumíš větru*. Tady čtenáři najdou ukázky z tvorby Róži Domašcyny, Bena Budara, Kita Lorence, Benedikta Dyrlicha a dalších. Rozhodně by neměl uniknout pozornosti výbor z tvorby Kita Lorence nazvaný *Nový letopis*, kritikou i čtenáři příznivě přijatý výbor z poezie Benedikta Dyrlicha *Naléhavá poezie*, výbory z poezie Jurije Chěžky nebo Jurije Luščanského. Z prozaických knih současných autorů, jež vyšly v češtině doporučuji po dvou knihách od Jurije Bržana (román *Krabat* a drobné prózy *Příběhy o vodě* - načtené Jaromírem Medunou jsou také dostupné na youtube) a od Jurije Kocha (*Sestup z hor snů* a *Modrá vrána*). Pak ještě *Dny v dálce* Marji Młynkové, *Čertovu kovárnu* od Jurije Krawži, *Výlet do ráje* Měrky Mětové, *Druhé světy* Róži Domašcyny a *Puzzle kruhu*, obsahující povídky Dorothey Šolčiny a Kerstin Młynkec. Lubina Hajduk-Veljkovičová má přeloženy zatím jen pohádky, její prózy na svého překladatele čekají. Je toho daleko víc, proto doporučuji navštívit webové stránky Městské knihovny Varnsdorf a Společnosti přátel Lužice.

- A co jiné oblasti kultury? Zajímáš se také o hudbu nebo výtvarné umění?
Samozřejmě, i když ne tak intenzivně jako o literaturu. Bylo by toho i tak na samostatný rozhovor, proto budu stručný Z klasické hudby doporučím Korlu Awgusta Kocora a Bjarnata Krawce, který má blízko k české kultuře a z moderních skladatelů Detlefa Kobjelu, Jura Mětška a Jana Cyže. Lidovou hudbu dobře prezentují například skupiny Sprjewjan a Judahej a pozoruhodné jsou Wolbernosce. V ČR je momentálně dostupné CD *Za českými horami*, na němž je nahráno 25 písní Lužických Srbů v podání Lidové muziky z Chrástu. V populární hudbě je těch zpěváků i kapel kupodivu hodně. Jmenuji tedy jen své nejoblíbenější: kapely Crying Blues, Lózy Hólcy, JankaHanka, písničkáře Pytka a Lydyji (album *Božemje*), pak zpěvačky Monika Klesec a Walburgu Wałdžic. Pozoruhodná je hráčka na theremin Carolina Eyckec. V poslední době mě zaujal projekt uskupení Trio a kumple (Trio a kámoši) *Serbska Pop Opera „Carpe noctem – Njeskónčna nóć“*. Leccos, hlavně to nejsoučasnější, je dostupné na youtube, řada cédéček je k dispozici ve varnsdorfské knihovně nebo v pražské Hórníkově knihovně.

Z výtvarných umělců je v ČR asi nejdostupnější dílo Hanky Krawcec. Část její pozůstalosti je ve varnsdorfském muzeu, leccos se najde v českých galeriích. Protože jsme si byli několik let nablízku, vydal jsem o ní a jejím díle dvě publikace, doporučuji hlavně tu s názvem *Hanka Krawcec: výtvarné dílo* vydanou Městskou knihovnou Varnsdorf. Je to vlastně reprezentativní katalog jejího výtvarného díla. Výtvarné monografie Měrcína Nowaka-Njehorňského, Stephena Langeho, Jana Buka, Iris

Brankačkové, Maji Nagelové a dalších najdete rovněž ve zmíněných knihovnách. Já mám osobně rád ještě tvorbu Isy Bryccyny, Boženy Nawky-Kunysz a autodidakta Hanuše Härtela, který žil většinu života v ČR. Myslím, že stojí za to, se s tvorbou všech jmenovaných umělců seznámit. Jako bonus doporučuji českého malíře Ludvíka Kubu, který Lužickým Srbům věnoval zajímavou část svého díla.

- Poslední otázku: chystá varnsdorfská knihovna nějaké akce k výročí Domowiny?

Ano. V říjnu a listopadu by měla být v knihovně instalována putovní výstava *Svoboda na dosah ruky* s podtitulem *Lužičtí Srbové a menšinová otázka po roce 1918*. V rámci výstavy by měla proběhnout také beseda se zástupci Lužickosrbského vědeckého ústavu (Serbski institut).

- Děkuji za rozhovor a přeji hodně zdaru ve vlastní tvorbě i při propagaci lužickosrbské kultury českým zájemcům.

Václav

Ukázka z knihy Příběhy o vodě

Jurij Bržan

(* 9. 6. 1916, Worklecy † 12. 3. 2006, Kamjenc)

Lidé si myslí, že voda je tady odjakživa. Mýlí se, protože úplně na začátku byla země suchá jako posvícenský koláč o Velikonocích. Tenkrát, dávno před Adamem a Evou, na ní žili bohové, kde přesně, to nikdo neví. Byli mezi nimi fousatí dědové a vrásčité babičky, ale většinou byli mladí jako novoluní. Jeden stařík z nudy vynalezl lásku. A – zvědavý, co z ní vzejde – vysypal ji na tu boží mládež jako z košíku. Vzešlo, co z lásky vzejde pokaždé: štěstí a žal.

Jedna mladá bohyně, nejkrásnější a nejkřehčí, se bezhlavě zamilovala do mladého boha. Vypadal jako princ z pohádky, ale jeho srdce se podobalo holubníku se třemi tucty budníků. Pokaždé, když miloval onu mladou bohyni, plakala štěstím a její slzy byly sladké. Pokaždé, když šel do sena nebo březového hájku s jinou, plakala žalem a její slzy byly slané. Ze sladkých slz vznikly potůčky a řeky, rybníky a jezera, ze slaných moře a oceány. Láska přetrvala a s ní štěstí i žal. Dokud bude existovat láska, lidé a zvířata budou mít sladkou vodu na pití. A slanou vodu slanečci.

Karel Hynek Mácha

Máj – Meja

(úryvek)

Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
květoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásy,
planoucí tam co slzy lásky.

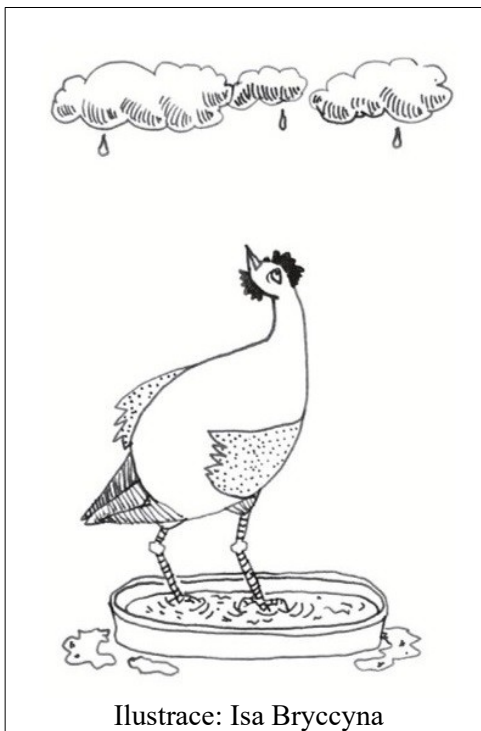
Bě pózdni wječor – přenja meja –
wječorna meja – bě lubosće čas.
Tujawki wołanje zaklinča zas,
do chójnow wonje zwabi reja.
Šeptajo w mochu lubosć machaše;
rozkcěty štom wo želach fhaješe,
spěw lubosće sołobik róži baješe,
a róža wonjacy zapach dychaše.
Hładki jězor w chlódku kwětow
bluko wo tajnej boli borčeše,
brjóh jón wot dawna wobjaty dzeržeše;
jasne slónca z cuzych swětow
w acurnych krjeslenkach na njebyu hrajachu,
lubosće sylzy so w jězorje palachu.

Překlad do hornolužické srbštiny: Róža Domašcyna

Jazyková spolupráce: Milan Hrabal

Výňatek z knihy Máj – Meja.

Ukázky z knihy
Z lužické pokladnice Aus der Lausitzer Schatztruhe
Nejoblíbenější lužickosrbská přísloví Die beliebtesten
sorbischen Sprichwörter

Neprodávej vejce dřív,
než je slepice snese.
Njepředaj jeja prjedy,
dač je kokoš znjesla njeje.
Verkaufe die Eier nicht eher,
als die Henne sie gelegt hat

Nedělej se medovým,
nebo tě sežerou mouchy.
Nječĩń so mjedowy,
abo muchi će zjědža.
Mach dich nicht honigsüß,
sonst fressen dich die Fliegen.

Bez bohatství v srdci jsi chudák, i kdybys až po uši stál v penězích.
Bjez wutrobnych mětkow sy chudak,
a byrnje hač do wušow w pjenjezach stal.
Ohne Güte des Herzens bist du ein armer Wicht,
auch wenn du bis zu den Ohren im Gelde stündest.

House na dvoře chce do zahrady, house v zahradě chce na dvůr.
Huso w dworje chce do zahrody, huso w zahrodze chce do dwora.
Die Gans auf dem Hofe will in den Garten, die Gans im Garten will
auf den Hof.

Tupým nožem se řízneš spíš než ostrým.
Z tupym nožom so skeršo režnješ hač z wótrym.
Mit einem stumpfen Messer
schneidet man sich eher als mit einem scharfen.

Ztracené peníze se možná vrátí,
ale ztracené dny nikdy.
Zhubjene pjenjezy wróca so snano,
nihdy nic zhubjene dny.
Verlorenes Geld kommt vielleicht wieder,
niemals verlorene Tage.

Myšlenkami staví zámky a rukama sotva kozí chlívěk.
Z myslemi stajewa hrody a z rukomaj lědy kozacy chlěw.
In Gedanken bauen sie Schlösser
und mit den Händen kaum einen Ziegenstall.

I v nejkrásnějším jablíčku občas sedí ošklivý červ.
W najrjeňšim jablučku něhdyžkuli hrozny čerw sedži.
Im schönsten Apfel sitzt manchmal
eine hässliche Made.

Advokát – za peníze pravdu zmotá rád.
Adwokata – za pjenjezy prawdu šmjata.
Der Advokat bringt fürs Geld ein Recht zu Wege.

Ať vládne medvěd nebo lev, ten i onen bere a žere.
Hač kraluje mjedwjedź abo law, tón a wón bjerje a žerje.
Egal ob der Bär oder Löwe herrscht,
dieser wie jener nimmt und frisst.

Ukázky z knihy
Jazyk, jímž porozumíš větru
Antologie lužickosrbské poezie

Kito Lorenc (* 4. 3. 1938, Slepó † 23. 9. 1978, Budyšin)

„Holoubek dvě bílé nožky má“

a jednoho dne jsem si přivedl svou milenku
domů a představil ji ženě
Moje žena hnědé oči Ona modré
Moje žena muškát Ona pepř
Moje žena ji měla ráda Ona zas ji
Já je taky Koník vesele poskočil
nikdo smutně nezaplakal Od té doby
jsme snídali ze tří talířků
mističek třemi lžičkami tak
dělili jsme se o chuti do mrti o
růst i půst Brzy nám dali
větší byteček a moje žena
přivedla svého druhého a moje milenka
přivedla svého druhého a oba druzi
přivedli své družky Když jsme
dostali obytný blok božínku
ty paternostery do nebe a dolů z nebe
lidičky byli jsme družstvo! Potom
jsme obydleli město nakonec zemi tady
jsme žili všichni pospolu v nových
společenských poměrech
Teprve teď přišel anonymní dopis
Vy jeden podivný básnický subjekte Vy
A tak jsem vzal zpět holoubka muškát pepř koníka
a odešel do ústraní Mějte se
šťastnou cestu ať se vám daří a

Voskování kraslic

Tak například můžeme strašně dlouho
dřepět a malovat vejce k velikonočům.
Pero, vosk a plamen – mytické

rekvizity, zlato z cibule, barva
z trávy, a čern vycezená
z kůry, lisovaná zeleň –
jako při čarování: rukama rychle
obrátit prvotní vejce, impulzy
na ně vytečkovat rovník,
řetězy vlčích zubů seřadit
podle poledníku, oslňující jehly kompasů,
v přitažlivosti magického pole
nasměrovat pohled k pólům, kde zdvojené
sluneční růžice třpytí se nám
v očích okouzlených mysteriem
předchůdců vedoucích pero, praotců
obdělávajících dědičné role. Tak
zařikáváme navracení časů,
symetrii příběhů,
rovnováhu generací,
proporcionalitu dějin,
veškerou strnulou harmonii světa
(ať vlci nepřijdou,
ať slunce svítí) –

a děláme něco velice moudrého:
O Velikonocích rozklepneme o stůl tento
fetiš ďábelských kultů z kamenných
dob, z krásné skořápky vyloupneme
a požíváme obsah.

Nyní nastává úžasná proměna –
dochází k zmrtvýchvstání vejce:
Srdce nám zběsile klove do žeber,
v našich hrdlech se zlehka ozývá kuropění,
veseleji se prodíráme z vlhkých skořápek
za ušima, roste nám hřebínek,
hrdlo si strhneme smíchem:
Nevypadáme všichni jako šviháci?
My, jediné božské oko
u žlutku slunce, zobákem raket už
rozkloveme skořápku nebes,
lidstvo se dere z vejce.

Melodie

Tak тихо je, tak тихо je,
a mně se tak moc zpívat chce.
A co já zpívám, slyšíš ty,
ačkoli nevím, kde a kdy.

Tak тихо je, tak тихо je,
a já hned myslím na tebe,
ačkoli nevím, kdože jsi,
a kdo já jsem, víš jenom ty.

Tak тихо je, tak тихо je,
a všechno jednou odplyne.
A vše se znovu přihodí:
Ten tichý zpěv a Já a Ty.

Benedikt Dyrlich (* 21. 4. 1950, Nowa Wjeska)

Pěseň z puča

W smjertnym kitlu
Wjedže jandžel
Křižerjow
Z nimi spěwa

Wuludnjeny krajik
Haleluja

To šće běchu časy

jako pod drjewjancami sněh
škripaše
a džěd na hońtwu běhaše
za zawutlenej lišku z lečwom
ćiskajo

Hrabny jenož susodžinku za kólnju:
ta so hnydom zwjeze hdyž čuješe
zo džěd samo w zymje zhubi
cholowy

Píseň z cesty

Anděl v rubáši
Vede
Velikonoční jezdce
Zpívá s nimi

Vylidněná zemička
Aleluja

To bývaly časy

když pod dřeváky vrzal sníh
a děda běhal na číhanou
svíraje oko na vyhládlou lišku

Dopadl jen sousedku za kolnou:
té se hned podlomila kolena když
vycítila
že děda i v zimě ztrácí kalhoty

Poezie komůrky

Zavřeli nás oba do malé komůrky, ztemnělé
a prázdné. Ta králíkárna měla okénko k nebi,
jímž nás obsluhoval dozorce
tím nejnutnějším. Ven vedly čtvery
zamčené dveře.

Stále jsme měli půst. A každé Velikonoce jsme
doufali, že nám dovolí
překročit práh.

Čas plynul a my ztratili bezpočet let
života. Z vězení nás nepustili dokonce
ani po podzimním převratu, kdy pár povstalců
vybojovalo vymoženosti nové svobody
i pro Lužické Srby.

V jedné z těch převratových nocí kdosi položil
na podlahu celý klíč, přímo před
tvůj obličej. Zkusili jsme odemknout
dveře, a u jedněch se nám to podařilo.
Když jsme dveře otevřeli, zjistili jsme
pravdu:

Svoboda byla jen další komůrka, sice už ne tak tmavá
jako ta první, ale znovu malá a
dovnitř i ven vedlo osmero zamčených dveří.
Okénko tam už nebylo. Nahradila je spousta lampiček,
které visely na stropě i na stěnách
a osvětlovaly celou místnost. Místo dozorce
nás v nové cele obsluhoval
automat.

Beno Budar

(* 19. 3. 1946, Kulow)

Pijácké verše

— —
Vypij kdoví kolik,
dvě láhve, tři nebo pět,
abys řek jen tolik,
co jsi chtěl dnes povědět.

— —
Ať máš chotěbuzskou žitnou
nebo piješ nóbl gin,
stejně vědět musíš
kolik, jak a s kým.

— —
Po dešti vše roste znova,
mně po vínu rostou slova.

— —
Kdo do sebe rychle hází,
toho pod stůl brzy srazí.

— —
Když Srbové v pivu tají,
rázem víc jazyků znají.

Letní svatba ryb

Na mělkém kraji jezera
dneska všechno rybí chtění
si spolu vhrává do těla
svoje němé dáledění.
Vprostřed slunce voda mlaská,
nemá konce rybí láska.
Ryby němé zůstanou
i ve hře na líbanou:
žádné hecy,
žádné kecy,
žádné slůvko nadarmo.

Marja Krawcec

(* 1. 11. 1948, Worklecy † 14. 4. 2014, Smječkecy)

* * *

wosrjedź lěča wječor
přińdže
mój stólc mi napřečo
a na
samsnym wječoru
woslepi mój špihel
tehdy ty
ćisny
rukajcu

nětko je ći
zyrna

* * *

uprostřed léta navečer
přišla
mi má židle naproti
a
tentýž večer
osleplo moje zrcadlo
tehdy mi
hodil
rukavici

teď je ti
zima

santera pantera

když se babička připravovala
na svou poslední cestu
poslali nás k sousedům
můj velký bratr
onoho dne objevil
Ameriku vykopat
hlubokou díru
to už nemůže být daleko
až babička odejde
emigrujeme
jen
ta díra musí být širší

Róża Domaścyna

(* 11. 8. 1951, Sernjany)

V objetí

V zahradě
má každý svůj strom
Když mi byl rok, byl i stromu
rok. Objala jsem kmen.
Děti podupávají v kole –
uprostřed já,
sahající po koruně.

Vyrostli jsme.
Teď dupou v kole všechna
naše léta. Strom
mě vyzvednul
v objetí.

Výhled na zítřek

hlasy našich matek
z vesnic na druhém břehu
odlétají opentlené
do panelových nocležišť

z betonových děr
nad ulicemi
vrhají cizinci
užaslé pohledy

jásot a hry
až k vyčerpání
v letu měníme
vlastní dětem
jazyk

Až na věčnost

osud
je nádoba
milovaná zatracená
Lilith Pandora rodí
z nádoby nádobu tomu
který ji plní Adam
který po ní touží
Epimétheus vidí:
pod demony v sukních naděje
naději rodí
nádoba nádoby jejich
osud

Živá ve hře

pod starou hrušni které se
žlutá máslovka pohupuje nad mou hlavou která se
každým rokem zřetelněji dere za světlem které se
sune nad psacím stolem který se
nezmění ledaže se ohřeje pod rukama které se
opírají o jeho dřevo když se dívám oknem které se
otevívá do života který se
odehrává venku

jsou tam nevinní viníci kteří se
kvůli profylaxi připravují na války které se
rozšíří po zeměkouli která se
nepřestane točit když vyzvednou mrtvé kteří se
vynášejí nohama napřed přes práh který se
nepohne když odejdou kteří se
vracejí a shromáždí se kolem psacího stolu který se
nepohne když mi vyprávějí svůj příběh který se
dere a dere do textu který se
do mě dostává a přikazuje zůstat mně která se
ponořím pod starou hrušni která se
pohupuje když dál píšu příběh který se
odehraje na papíře a který se
tím opravdu stane

Pětr Thiemann

(* 14. 7. 1964, Budyšín)

Za katr s nimi

skákat na jedné noze
kdákat na vyšších instancích
krákat na svět
plakat na záchodě
makat na ztroskotání druhých
cákat na konci písne
práskat na starý způsob
kat sám sobě

* * *

před televizorem
se usmívám
prohrám
nedělněvečerních
socialistickorealistických
hrdinů
a slyším se
zestárnul jsi
říká se

Měřana Cušcyna

(* 22. 2. 1961, Budyšín)

* * *

chci tě
dýchat
ve dne a
potmě
beze všeho
i se vším
co
v sobě a
na sobě
máš
i nemáš
nebo
jinak

* * *

kreslíš
do mé kůže
vlněné bodliny
něžným hřebenem
laskáš
vlasy snoviny
skládají báseň
o ráji
naší
nahaděje

Tomasz Nawka

(* 16. 1. 1949, Poznaň)

Krásná Lužice

Vidíš ty rozvaliny na hoře?

Jakub Bart-Ćišinski

kterou horu
jaké rozvaliny
jsi viděl příteli
každý čas má své
úspěšné premiéry

Lužice je vyměřená
přeoraná rozřezaná
natisíckrát
v bílé plachtě
černých děr

a hora nebyla hora
díra nebyla díra
vytěžený zlatý prach
mrtvé netlačí
a cizí rány nikdonevzpomene

varhany marně sténají
marche funěbre
šeré příběhy
že živé se ztratí
a ztracené vrátí

ocelová koule
se už dávno slitovala
a smetla do truhly
stopy jako odpad
pro příští časy

Lenka

(vlastním jménem Christiana Piniekowa,

* 5. 1. 1958, Budyšín).

Zapózdżone wótegrono starkej

z nimšćinu
pšížoš do města
a dalej

z engelšćinu
pšížoš do Ameriki
a dalej

ze serbšćinu
pšížoš do wutšoby swójeje
z njeju dojžoš wšuži
a dalej

Opožděná odpověď' babičce

s němčinou
dojdeš do města
a dál

s angličtinou
dojdeš do Ameriky
a dál

se srbštinou
dojdeš do svého srdce
s ním dojdeš všude
a dál

Lubina Hajduk-Veljkovičowa

(* 26. 10. 1976, Budyšín)

* * *

jednoho dne
na mne
padne
velká únava
to pak položím hlavu
na teplou trávu
srostu s ní
a nade mnou
rozkvetou pomněnky
schoulená ležím v břiše
matky země
a věčnost
čekám
na nové zrození

* * *

vlast je jako veliká mísa
nepřítel je daleko
kde je hádka povyk
narodí se
hrob
sám si ho kopeš
moudře přihlížející Lucifer
cení zuby
dejme mu
příležitost

Beata Nastickec

(* 23. 11. 1973, Worklecy)

Budyšínská půlnoc

Ve vodách Sprévy oněmi hvězdy
v moři domů cest a stromů
si ve světle měsíce pohrávají třpytivé stíny
tu a tam prosmeknou noční krajinou
duchové města jak bludné duše
v stříbřitém oparu potají
město rozkvétá jak strašidelný divoký sen

Italské večery

Když na město padne chlad
a žár dne zvolna odplyne
začervenají se okna domů
prach zvířený auty se usadí
a staré uličky se nadechnou

Staletí ve zdech a věžích procitnou
hrají si s plachými světélky
znenáhla ožívajících hospod
a házejí stíny na zašlé chodníky

Lidé v zadumání sedí
pod čistým nebem
třpytícího se firmamentu
Itálie? -
Ne, Budyšina.

Benjamin B. Nawka
(* 1983)

Optimes versus Pesimes

Jen se vidí
už se vadí
Konsens – žádný, ó Bože!
Jejich láska: na nože

Ale člověk přišel včas
řešení měl: zpěv a chlast
řešení pro Pesimesa
Optimes za obzor klesá

Dlouho musel čekat Srb
než si řekl: Jsem snad blb?
Co tu chce ten Pesimes?
Ať se vrátí Optimes!

Snad tu výzvu vyslyší
snad si zpátky pospíší
zpátky k nám

Maksymilian M. Nawka
(* 1983)

Kapitalismus

Jestli
jsi ty
syťý
synu
sil?

- Jistě
sil
jsem

A jiný ať makaj

Surrealismus versus poezie

Čára vede tam a sem
jak ji báseň stáčí
vzhůru dolů nový směr
barvy po ní kráčí

Cesura verš rozjasní
zbude bílý flek

V horním růžku odfrkne
za moment je zpět
shora dolů předeck vzad
paměť začne klopýtat

Katka Baierowa (*1978)
(* 23. 9. 1978, Pančicy - Kukow)

* * *

Vaříš makaróny
a já mám chuť
na jelítko když
naléváš bílé víno
piju červené
předstíráš muže
v domácnosti
já jsem žena
podle svého
koukáš na západ
a já na východ
naše mrknutí se setkají
kdesi na cestě
po rovníku

* * *

Pojď
bráško
zatancuj si
zapomeň na slzy a starosti
zmizí s řekou
ve velkém moři
při polce se dotýkáme
půdy dětských let
stará pavučina nás vede
do skutečného světa

* * *

Rozverně se houpám
na liánách pocitů
každým okamžikem hrozí
že narazím do země
ruce nejsou tak široké
aby mohly odvrátit všechno soužení
sít' důvěry chrání
nad nejhlubší propastí

Ukázky z knihy
Z lužické pokladnice Aus der Lausitzer Schatztruhe
Nejoblíbenější lužickosrbská přísloví Die beliebtesten
sorbischen Sprichwörter

Lužický Srb má dvoje ústa, srbská a německá.
Serb ma dwě hubje, serbsku a němsku.
Der Sorbe hat zwei Mündel, einen sorbischen und einen deutschen.

Pole je chléb, láska je zlatá mísa.
Polo je chléb, lubosć je złota škla.
Das Feld ist Brot und die Liebe eine goldene Schüssel.

Ani ta nejhodnější včelka není bez žihadla.
Też najpěkniša pčolka bjez żahadla njeje.
Auch die artigste Biene ist nicht ohne Stachel.

Když dědové mluví, ať mládencům
rostou uši.

*Hdyž džědojo rěča, njech rostu
młodźencam wuši.*

Wenn Großväter sprechen,
sollten den Jünglingen die Ohren
wachsen.

Nejbohatší je ten,
kdo nejméně potřebuje.
Najbohatši tón, kiž najmjenje trjeba.
Der Reichste ist der, der am wenigsten
braucht.

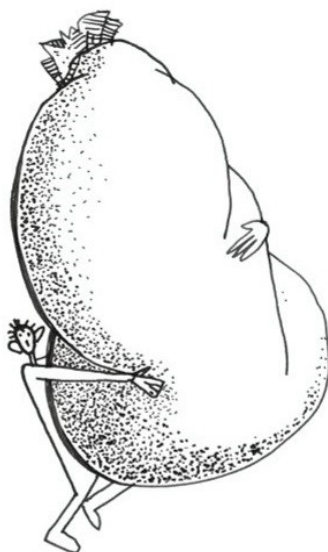
Neber si víc, než můžeš unést. Njebjer
sej wjace, hač můžeš njesć. Nimm dir
nicht mehr, als du tragen kannst

Nepalte Husy, nebudou husitské války.
*Njepalće Husow, to njebudža
husowske wójny.*

Verbrennt die Husse nicht,
so wird es keine Hussitenkriege geben.

Zastavit se můžou hodiny, čas nikoli.
Zastać může drje časnik, ale čas nic.
Stehenbleiben kann wohl die Uhr,
nicht aber die Zeit.

Všechno má svůj konec, jitrnice dva.
Wšo ma swój kónc, kolbasa ma dwaj.
Alles hat sein Ende, die Wurst hat zwei.

Ilustrace: Isa Bryccyna